

AMOR ES VIDA Y LA VIDA AMOR

SENZILLS CUADRETS DEDICATS ALS BENVOLGUTS AMICHS NA MERCÉ
ALEU Y EN TEODOMIR SUNÉ EN LA HERMOSA DIADA DE SAS
ESPOSALLAS.

ENDRESSA

MOLTAS vegadas, amichs meus, passejantme per la coberta de la nau que per llarchs anys me cobejá, es-sent ma casa flotant que 'm portava arreu á coneixer diferents punts ó llochs de la terra, niu de mos ensomnis y mas esperansas, contemplava l' estrellat firmament en aquelles nits claras y serenas, com mágica creació fantástica, seguint lo capritxós ondulament de las remorosas ayguas, y la majestuosa marxa de la deesa de la nit que, trista y esgroguehida, com jovencela enamorada, cabrillejava sos raigs de llum per los inquiet cayres de las blavencas onadas.

Recordava, quan aixó succehia, aquelles diadas de major ventura de la nostra ja passada infantesa; recordava 'ls delitosos arrobaments de dos enamorats al confessarse abdós sos sentiments amorosos; recordava la carinyosa inquietut de la meva mare quan era petit, volantme la fantasía, fins á las vi-

vas emocions que deuen sentir las castas esposas al ésser mares, y més tart, al passar á categoría d' avias; finalment s' enlayrava ma pensa á meditar ab la tranquila y apacible existencia de la horas de la vellesa que deu passar, qui ha tingut una vida d' honradesa y probitat havent complert dignament ab lo sublim precepte, font de la Moral Universal, que diu: Estimévos los uns als altres. Donchs be; ara m' ha acudit escriure aquellas meditacions concebudas en mitj de la inmensitat del mar, en mitj del misteri de la nit y rodejat de la falaguera soletat. Y las escrich com á esplay de la meua ánima, com á expansió de mon cor, com á mirall dels sentiments que en mon pit nían.

Rebéulas, donchs, de bon grat, amichs meus, en aquest dia de tan agradosos recorts y d' emocions tan vivas.

Soñ quatre quadrets molt pobres de color y més incorrectes encare de dibuix; pero, com ja no sé cantar com á poeta, perque se m' ha tornat l' arpa vella, sense sons y sense cordas, ab esquerdas y rovell, m' he atrevit á ésser narratiu pintor.

Perdonéume y aquí ho teniu.

I

PRIMAVERA

Infantesa.

¿Per ventura, haveu estat, estimats amichs, sota la fresca salzareda de prop d' un riu, ahont hi mormuri la cristallina aygua d' una font mitj amagada per la brosta y rodejada per pomells d' alochs de bonica flor blava?

Si no teniu recort d' haverhi estat, jo vos faré remembransa d' un lloch y vos hi portaré ab la fantasía.

Al peu dels murs de la antigua é histórica ciutat de Manresa, mirant cap á ponent, hi ha una petita vall ahont las ayguas del riu Cardoner passen zumzadoras, claras y pausadas, per aprop d' una font anomenada de Sant Pau; qual aygua, fresca y jemada, surt d' entre las esquerdas d' una roca aspri-

va, un xich enlayrada, descalsada, suspesa, transformada en extens degotall; forma un bulliciós regarot que fúgint per entre molsa y saltironant alegroy per demunt de pedruscall, s' uneix aixeribit ab lo riu.

L' espay de la font al riu, es un plano poch inclinat, casi planura, irregular, cuberta per bosquetana arbreda y 'ls marges del voltant plens de verdor y floretas boscanas.

En lo mes de las flors, quan lo sol comensa á extendrer son daurat mantell per l' ampla esfera, posant com avergonyidas las boiras del matí, pintant de rosa 'ls celatjes, de carmí 'l cim de las montanyas, y de mil matisats colers á tota la vall; quan sos raigs benefactors fan cambiar en iris las llágrimas de la rosada, gotas recullidas en las vessants de las fullas y en los cálzers de las flors, sadollants de suaus perfums; quan lo ventitjol las gronxa dolsament y passa y mormura, no sé si cansons d' amor ó gelosía, rondinayre al mouer brancas y fullas dels arbres que 's vinclan y gronxan pausats com pera saludarlo á son pas... ¡que 'n son d' hermosos los esmentats llochs! ¡Tot parla á l' ánima, tot parla al cor! ¡Llenguatje misteriós y sublim de la Natura que se sent y no s' explica!

Durant lo transcurs de la Primavera es joliva y encantadora tota la terra, com joliva y bella es la infantesa en tota rassa y classe social.

¿No es cert que, al sentir de bon matí, la xerradissa dels pardals que saltan alegroys d' un branquilló al altre, d' aquell á la font, y de la font al riu, sense parar son piulejar, á son bulliciós concert s' aixampla gojós lo cor? ¿Y al aspirar la flayre puríssima del lliiri-jonch, rosas y taronjina, violetas y zarsarosa, unida la menuda herbeta que, com á blana catifa, cubreix concas y valls, no es veritat que bat lo cor més depressa y 's senten dolsas sensacions misteriosas? Y al alsar los ulls al cel y mirar lo firmament d' un blau puríssim recorregut son pulit espill per flotants glassas d' estranyas figuras, parar la atenció y sentir per tot un zumzador mormuri produhit per l' alateig de milions de microscópichs sérs que tot ho poblan, que tot ho animan, que tot ho engrandeixen ab son treball constant, ab vera alegría, ab fervorosa emoció saludém á Natura, saludém lo renaixement de la vida, saludém la arribada de la aromosa Primavera.

Aixís es de nostra vida la primera edat.

Los infants tot ho embelleixen, tot ho animan, tot ho omplan dè goig. Son alegríá dels pares, distracció de la família, bullici de la llar payral; son distraccions agradosas sas posturas, mitj barbotejadas conversas y entremaliats entreteniments.

¡Quí no recorda conmogut, aquella hermosa edat plena d' ignoscencia, lliure completament d' angúnias y maldecaps; aquellas horas passadas en escolas de primeras lletras, alegres sempre, y sempre fent inconscientment mil diabluras que feyan consumir al pobre mestre d' estudi; amagantli la palmeta, rompenti 'ls vidres de las ulleras, posantli pega de sabater en l' assiento de la llegendaria poltrona de pell de badana y altres mil malifetas que eran castigadas fentnos quedar sense dinar.

Las pedradas que tant nos omplían de bélich entussiasme després de la forta brega ab los contraris; las campanas ó faltas á classe ab aquell cuydado que posavam pera arribar á l' hora justa de la sortida d' estudi!

¡Ah, quánts recorts! ¡Quánts recorts se 'n venen á ma memoria!

¡Quánts recorts no tindreu vosaltres també guardats en lo fons de vostre cor d' aquella edat, y ¡quí sab si avuy s' acoblan joganers darrera la paret de vostre front!

II

ESTIU

Juventut.

Passa pausadament la primavera y ve poch á poch la calor del estiu.

Lo temps se torna més inquiet, es agitat sovint per turbonadas y fortas tempestas que comensan per petits núvols y acaban per tapar tot lo cel desfentse en pluja, eixint després lo sol més bonich, essent l' ayre més pur, las flors més frescas y fins se respira millor.

Va finint la infantesa y fineixen los jochs y las entremaliaduras pera deixar pas á la reflexió, al estudi, al treball, transformantse paulatinament nostre carácter fins que arriba la joventut ab tota sa forsa, acompanyada de somnis rosats y falaguers; d'hermosas creacions fantásticas; de deliris de la imaginació; d'amorosa esperansa que brilla en verginals rostres; de tendres emocions que omplan de felicitat lo pit; de dolsas bategadas que fan enrogir las grassonas galletas de nenas pudorosas; d'apassionadas miradas per ulls traydors; de celestials somriures per boquetas frescas y xamosas; de fogosas besadas per llabis carmesins febrosechs d'amor.

Pero per entremitj y barrejadas hi ha tristesas de negres desenganys, miradas que son llamps de gelosía, lluytas al cor que son fréstegas tempestas, desesperacions que matan, llágrimas que escaldan los ulls sens donar consol al cor enamorat.

¡Benvinguda sias, xardorosa estació del amor! ¡Benvinguda sias, hora del gosar!

Cuadro sublim lo que presentan los pobles de montanya de nostra anyorada com volguda Catalunya un cop acabada la missa major.

Lo jovent format. A las primeras que surten, alguna rialleta mitj picaresca y mots de gelosa admiració; poch després las rialletas van fentse generals; hi ha misteriosas senyas; paraulas de tendresa mitj tartamudejadas; un que altre «jo t'am» dit á cau d'orella; mots que fan posar las galtas enrogidas y alsar tímits los ulls pera abaixarlos á corre-cuyta fentse arreu las distretas jugant sas finas mans ab la batista del blanch mocador ó ab las arrugas ó cintas del vestit; tot aixó caminant ab un pas petit y ayrós, que més semblan un vol de pastorellas seguit per altre vol de gafarrons, que no enamorats y enamoradas.

Y are doném una ullada al afany de tot promés que ha d'arivar á veure á sa promesa.

Després d'afeytarse y rentarse detingudament, de pentinarse ab art y delicadesa, de perfumarse la barba y cargolarse 'l bigoti, encar que sia dia feyner, se mudan com de las festas, s'enllesteixen, se fan y desfán deu vegadas lo nus de la corbata, no's troban may prou be per elegants que estigan. Van devant del mirall y després d'haverse contemplat llarga estona, quedant casi satisfets de sí mateixos y convensuts d'estar

á punt, l' un va á veure á sa nineta d' ulls blaus de cel y cabell ros; l' altre á sa moreneta d' ulls fogosos y llabis petoners; aquest á sa promesa blanca com un floch de neu y tendre com un delicat lliiri; aquell á sa enamorada de veu melosa y mirada somniadora... y l' amich Teodomir á sa Mercé, per ell la més hermosa, la més bella de totes, la més estimada, la reyna de sa vida y la mestressa de son cor.

Las jovenetas, las noyas que están enamoradas, quan s' alzan de son llit, tot just oberts sos ulls á la llum del dia, ja campeja per sos llabis frescos y rojos aquella rialleta pura y ubriacadora que demostra 'l somni benhaurat que ha omplert de pau y de ventura sos cors puríssims y sens engany. Baixan despay de sa cambra com si 'ls dongués recansa lo deixar lo somni aquell, y encare que son rostre indica satisfacció y alegría, sa mirada es humida, sos ulls son voltats d' un cercle amaratat, casi imperceptible, que las fa més interessants, pero que demostra la anyoransa que migra son pit y 'l desitj per véures en los brassos de sos ayments units pel llas sancionat per la societat pera gosar de la copa del plaher, de la ditxa y de las vivas emocions de puguérse confondre duas ánimas que 's desitjan.

Vosaltres amich Suñé y ja senyora Mercés Aleu de Suñé, haveu arribat en aquest moment psicológich en que molts recorts s' esborran y moltes esperansas naixen.

Felissos y mil vegades ditxosos sigueu vosaltres!! Procureu dormir sempre bresats per lo verdader amor, nuats vostres brassos, transportats á divinas regions, havent esclatat tot just de vostre capoll y gronxantvos encare com las flors en son pol·lanch ayrosas.

Goseu que la vida es curta quan es hermosa.

Si; ameu y goseu ja que sentiú en vostres cors lo ver amor, amor pur com lo blau del cel y ardent com la lava que 's remou en las entranyas d' un volcá.

Jo vos saludo ab lo més profons respecte y ab l' entusiasme de qui recorda tant hermosos moments y sent ab verdader sentiment que durant l' any sols hi hagi un estiu y en la vida una sola joventut.

III

TARDOR

Fruyts.

Tranquilas comensan á ser las vespradas y un xich fredolencas las matinadas.

Lo buf de tramontana y gargal engrogeheixen poch á poch las fullas que tremolosas cauen, enduhéntselas perdudas per lo mon com las tristas despallas de las ilusions enciseras de un jorn, y avuy mústias per haver fugit l'estiu y entrat la calmosa tardor de la vida.

Després de las ponzellas las flors y després los fruyts.

Los arbres n'están carregats á pleret; los ceps plens de rahims que prompte en los amples cups se transformarán en escumosos vins; las eras cobertas de blat que 'l molí 'n farà farina; pero tot lo fruyt es cullit pel colrat pagés.

Al entrar á la tardor de la vida van calmantse paulatinament las abrusadoras passions, introduhintse dins del cor la tranquila dolcesa de qui veu que sa missió en la terra comensa á cumplirse; y si be no s'ouhen apassionadas protestas, ni calitjinosas besadas, en cambi s'ompla 'l cor d'una suau alegría y vera satisfacctó, ohint las sentidas cantadas que una dona barboteja atanyosa prop del petit bressol ahont hi descansa 'l tendre fruyt de sos amors; ohint las gojosas festetas plenas d'encisadora tendresa de la amorosa mare que, boja d'alegría, dona mil y mil besadas en la cara rosada de la joya sortida de sas entranyas; del petit infantó que li respon ab la més pura rialleta, ab un crit incoherent, ab lo barboteig d'incomprensibles mots ó ab un saltironet ó extremitut que indica son goig ignoscent.

¡Oh mares, quánt goseu en aqueulls moments de suprema ventura!

Son goig infinit aumenta quan per primera volta ouhen del seu nin lo tartamudejat *papa* y *mama*; tant dolcíssims mots pronunciats babosament per una boqueta que sols ha re-

but besos d' amorós entussiasme y que ha xuclat lo néctar de la vida de son pit.

¡Oh aquell jorn quánta y quína alegrí!

La casa está feta un continuat romiatje; un amar y vindre constant porque tots volen ohir tan dolsas paraulas, fins lo vehinat sab la novetat. Lo petit infantó es objecte de mil caricias, li tocan sovint la barbeta dihentli las mateixas paraulas porque las repeteixi, y quan ho fa, quína gatzara, quín bullici, no paran fins que enfadantse 'l nin, arrenca á plorar y allavors la mare l' aconsola, omplintlo de frenétichs petons, donantli los dictats més dolsos, tot lliscantli per sas galdas duas llágrimas del goig que sols las mares saben sentir ab sos fills.

Y ab quanta anxieta está esperant á son espós, al pare del amor de sos amors, que torni del treball. L' espera al llinard de la porta y desde lluny ja li somriu ab la rialleta de la felicitat y se 'l mira ab ulls ubriachs d' amor. Prompte 's juntan sos llabis esclatant ab un doble petó, estrenyentlo en sos brassos, y aixís enlassats lo porta fins al peu del bressolet, hont l' infant reposa.

Aquest al veure al pare, que be coneix, xiscla alegre estenentli sas manetas porque 'l puji á sos brassos. Lo pare embadalit lo pren petonejantlo y mirántsel encisat mentres la mare no sab com explicarli la novetat d' haver comensat á dir *papa y mama*.

Lo mateix succeheix, ab pocas variants, al sortirli la primera denteta ó donar los primers vacilants passos.

Quantas voltas haureu imaginat vosaltres dos, cada hú per son cantó, allá per los albors de vostras relacions amorosas, ab una caseta blanca, petita, soleta, voltada de flors y arbreda pera ferhi 'l niu de vostre amor; niuhet que hi hagi dins la bellesa la unitat de vostres cors, la satisfacció de vostre amor, l' esclat de vostres llabis, ab un bressolet y un infantó que al ésser fruyt de vostre deliri sia també l' etern llás de flors de vostras ánimas.

¿Perqué no ha de ser aixís? Améuvos sempre á desdir y ab amor creixent y Deu premiará vostra constancia ab lo compliment de vostres desitjos.

Nostres mares diuhén que, «en sos pesars, hem sigut lo bálсам de sos sufriments.» Veritat d' absoluta creensa.

Si be es cert que son forts los dolors corporals que sofreix la dona en l' instant crítich del deslliurament; que 'ls fills donan malas estonas ab sas malalties passant nits senceras al capsal del bressol, los ulls amarats de llágrimas, prodigant al petit pacient remeys y consols y besos y caricias y fins la vida tota; en cambi, Natura ha cedit á las mares la hermosa aureola de la abnegació, fent dels brassos materns lo trono del amor y de sos consells la guia de nostres sentiments y accions.

En cada un de sos parts afegeix un nou encís á sa hermosura, una nova gloria al dictat d' esposa y una nova flor á la corona de son amor. Lo nou encís es la arruga que s' ha posat en son front á causa del afany y fafigas de nou mesos, que es lo que tardá en arribar l' ángel viatjer á reposar en sa falda; la nova gloria, lo triomf alcansat en la conquesta de la palma del amor en l' instant supré m de vida ó mort en que, en mitj de la congoixa y resignat sofrir, obtingué 'l venerat títol de *Mare*; y per fí, cada sér que dona al mon es una nova preuhada flor que afegeix á sa corona, puig que 'ls fills son honra y gloria seva al ésser honra y gloria de la patria.

¡Quántas donas, hermosas també, que no han tingut la felicitat de ser mares, contemplan ab ulls envejosos á las que tenen tal dictat, vivint tristas y malaltissas, plé son cor d' extranya frisansa!

Siguém compassius ab las desheredadas del amor matern. Y á las mártirs de tal amor adoré mlas los que tením l' inefable goig de possehir las.

IV

HIVERN

Repós.

Lo vent xiula y grinyola al passar per entre 'ls forats y es-cletxas de portas y finestras, sotraquejant las á sa embestida.

Fa fret. La neu cau á grossos borrallons, cubrint tota la terra.

Fosca y tenebrosa es la nit.

Per fi aclara; los núvols, al buf del mestral, van arredosantse cap á llevant, descobrint lo blau pur seré del cel. L'ayre es sech y fa sentir un fret tant fi que empedreheix la neu.

Més, prompte surt l'astre-rey que, encara que descolorit, escampa per l'espai llum y calor que aconsola al fredolich vellet.

Lo plá y muntanya presentan un aspecte trist y desconsolador, fentho més encara 'l tétich silenci que domina per tot, sols interromput pel burgit del vent al somoure las brancas dels arbres sechs, vestidas de neu, com lo blanch sudari que cobreix l'ossamenta d'un cadáver. Lo remoreig de l'aygua, y á lo lluny del lluny, lo cant funerari de la puput y del mussol, completan lo cuadro.

La vellesa ab sa arribada, ha mort las hermosas ilusiones de la vida, cubrint de blanch barbas y cabelleras, dibuixant profundas arrugas en los fronts, assècant galdas y membres, encorvant las testas cap á terra com cercant lo clot ahont descansar del cansament produhit per la *primavera, estiu y tardor* de la vida.

Per los mortals que han gosat de la bulliciosa *infantesa*; dels amors de la *joventut*; de las emocions de la familia en la *virilitat*, sols los hi falta gosar de la vida dels recorts, gosar ben estimat per art de la senectut, y, després, esperar ab resignació y esperit tranquil, l'instant suprém en que la mort talli 'l gastat fil de sa existencia pera fer la transformació de la materia deixant lo mon dels vius rodejat de sos fills y ab la consciencia satisfeta de totas sas obras y accions.

Quan arriba la respectable edat de la vellesa, 'l goig més gran del avi, es trobarse prop del escó rodejat d'una bona maynada de nets y netas, rossos y aixeribits, que escoltin ab religiós silenci y viu interés las narracions, los successos, los cuentos ó rondallas que ab veu tremolosa los hi endressa; ó be 'ls fets guerrers, amorosos ó de valentia de sa joventut; sas penas ó sas alegrías, la abundancia ó escassetat que sofrí pera criar é instruhir á sos fills, pares d'ells. Gosa portantlos á passeig los jorns de sol y de bonansa y desitja trobarse, á totas horas, rodejat de la tendre infantesa com l'arbre vell rodejat de sos esplets y plansons.

Los extréms se tocan; la vida que va morint ab la que va naixent.

Las ávias se tornan un xich rëndinayres; no troban las cosas may prou ben fetas y sempre creuhen, y si no ho creuhen ho diuhen, que en sa joventut la gent era més bona, las cosas més hermosas y las costums més santas.

Sa satisfacció major es cantar cansons d' un altre sigle; cantadas, ó més ben dit, barbotejadas per la deserta boca de la vella padrina que tot fent groixuda y blava mitja, segueix lo compás ab lo tich-tach del bressol ahont hi jau la més petita de las netas que es la nina de sos ulls.

—¡Ah! si poguessim esser sempre joves!—diuhen la major part dels jayos.

¿Qué hi fa 'l tornar-se vells si sabém aprofitar lo temps de nostra vida, si sabém cumplir ab nostra missió?

¿Qué vol dir la mort, si sabém aymarnos fins al darrer instant de nostra existencia, fins al mateix punt de la separació de nostre cos?

Pero, ¡qué dich, morir! Morir, no vol dir finir, desaparèixer talment de la terra. No. Vol dir transformació de la materia, passar á altra essencia.

En absolut, jamay desapareixém d' entre 'ls vius porque 'ns reproduhím en nostres fills, renaixém en ells y ells en los seus y aixís successivament per-un-per-sempre com nosaltres som continuació de la vida de nostres avis, de nostres passats.

Som branques del Arbre del Amor que la Mort ab sa dalla poda pera deixar lloch á las novas brotadas.

L' amor es vida y l' amor jamay no pot finir.

Mentres hi hagi una flor que d' olor sadolli, un sol que llumeni, un astre que rodoli per los espays del infinit, hi haurá vida é hi haurá amor.

Si, benvolguts amichs, que ajuntadas haveu avuy las vstras vidas. No temeu la neu del cap si hi ha caliu en vostres cors. La terra cuberta de gel guarda en son centre foch abrassador.

Améuvos, donchs, á desdir; améuvos fins á la fi del fi y procuréu estar sempre junts y que Deu vos concedeixi totas las prosperitats y alegrías imaginables, que la pau y la felicitat tingan per estada la vostra casa y que quan arribéu á la

centenaria edat contempléu la dressera caminada de vostra vida, plena de virtut y sembrada d'honrada y numerosa familia y que al darrer instant se trobin bea aprop vostres cors y vostres cossos.

Y com en lo llit dins lo sepulcre, perque 's barrejín amorosidas vostras despulas.

Aixís sia.

JUST SOLSONA.

Buenos Aires 30 de Setembre de 1893.

IMPROVISACIÓ

LLEGIDA EN LA VETLLADA QUE DONÁ 'L «CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA» LO DIA 26 DE NOVEMBRE DE 1893 AB MOTIU DEL 17.^é ANIVERSARI DE SA FUNDACIÓ.

Duas festas en l' any assenyaladas
té tothom que li agrada celebrar:
lo jorn en que vejé la llum primera
y 'l dia que festeja lo seu Sant.

Lo *Centre Excursionista* las celebra
ab goig del cor y regositj molt gran.
Quan l' Abril esbadella la flor closa
que rosa 's torna, quan lo cel es blau
y l' orenel ran la teulada xiscla
y mostra Primavera sos esclats,
nían en lo brancám las aucelletes
y s' omple 'l cor d' amor, tendre y suau...
es la festa del Sant Patró de casa,
d' aquell gran Jordi, 'l cavaller lleal.
Es la festa major de casa nostra
v aquell jorn venim tots aquí á aplegar-nos
pera llohar á aquell que lliurá un dia
tendre donzella de terrible drach,
pregantli lliure á nostra mare Patria
dels enemichs que are son molts y grans!

Avuy ja no s' entreobre la poncella,
lo roser ha perdut lo seu fullám,
l' orenel ja no xiscla, que retorna
á sa llunyana, calurosa llar,
lo cel es rúfol y lo vent espolsa
las fullas secas que guarní 'l brancám.
Avuy la greu Tardor, lo trist Novembre,
glassa lo cor y enterboleix lo cap;
mes, ¿qué hi fa? Altre cop aquí 'ns acobla
per escalfarns, com al voltant la llar,
ab l' ardorosa flama de la pátria
es est escon de la maysó payral
per festejar lo jorn en que va naixer
aquest *Centre* que tots estimém tant!

Per cantar en la festa de familia
m' heu viagut gentilment, á convidar.
¿Quán canta 'l rossinyol en la boscuria,
vos plau lo cant del arrupit pardal?
Jo so 'l pardal, faltat de poesia
no puch cantar com fora de mon grat;
sols sé de tot mon cor dirvos si are
ne té 'l *Centre* disset, ¡visca mil anys!

LLUIS TINTORÉ MERCADER.

26 Novembre 1892.

L' AURENETA MALALTA

Quant trista es la jornada
que emprén ajamolida l' aureneta!
Se 'n va tan contristada
que apenas la pobreta
ab gran esforços pot bellugar l' aleta.

Emprén lo llarch romiatge
volant sobre la mar pregon a é inmensa;
se 'n va al pays selvatge,
y á tremolar comensa
com la fulla engroguida que 'l vent llença.

«¡Hont vaig (diu conmoguda)
tan sols l' instint natal enllá me guía:
mes ¡ay! que estich perduda
y jo salvám voldría:
si un arbre sech tan tost jo n' assolía!

¡Adeu! masía hermosa!
voltadeta de flors y enmirallada
pel gorch de la resclosa,
¡adeu! may més tornada
seré á ta sombra fresca y regalada!

Ma niuerada bella
al ráfach del teulat se sostenía.
de jorn, ab ma parella
cent cops 'nava y venía:
de nit, ab sos fillets m' hi encodornía.

¡Recorts plens de puresa!
¡Inagotable font de la alegría!
¡D' amor la flama encesa
jocada en tu hi sentia,
oh niu encrostissat de pedrería!

¡Oh romanins flayrosos
que ab vostre olor mon pit s' afalagava!
¡Oh riuerals blavosos
que aletejant rondava
des que naixia 'l sol fins que tombava,

l' *adeu* postrer us dona
malestruga y cansada l' aureneta;
puig ja pérfida l' ona
que detura l' aleta
y bramulant apar que 'm diu ¡*pobreta!*

Ja tinch l' esma perduda;
mon vol lo cel escúp y 'l mon lo crida,
y 'm diu que hi tinch cabuda...
¡Adeu! la meva vida,
jadeu! plahers del mon tots sou mentida!»

RAMON MASIFERN.

RECORTS

A mon estimat cosí March Mir y Capella.

LO SENYOR OLAGUER

I

QUAN seguint lo camí de la vida s' arriba en aquella edat que permet veure las cosas tals com son; los homes y 'ls aconteixements baix lo prisme de la realitat; quan ja no s' guayta 'l mon al través de cretalls de color de rosa, ni 's somía despert com als vint anys; quan las passions callan y las ilusions s' acaban; vivint, llavors, més de recorts, que de falagueras esperansas; buscant la felicitat hont sols pot trovarse, en lo seno de la verdadera amistat, ó en lo carinyo de la familia; nostres pensaments retrocedeixen, fixantse en certas personas, ó fets, que la nostra inexperiencia y 'ls pochs anys no 'ns permetéren apreciar prou, y dels quals, encara que no deguéem treurer cap lliadó profitosa, ni influir de cap manera en nostra vida, ne guardém sempre 'l recort.

Són los recorts de l' infantesa, d' aquella edat sens penas, d' aquells díes sens núvols, durant los quals, si llensém alguna llágrima, es moltes vegadas porque no 'ns deixan jugar prou, 'ns fan anar á estudi, ó 'ns castigan privantnos de menjar postres.

Entremetj de la boyrosa atmósfera de mos primers anys, se m' apareix, encara que mitj esborrada per la má del temps, la confosa silueta d' un *tipo* que, creyentlo prou digne d' interés, m' ha fet venir ganas de reproduhirlo en aquest paper; no com á dibuix acabat, perque no só prou artista pera ferlo, sino com á bosqueig d' un home d' aquells, qu' avuy son tan escassos com lo *lagópedo* (1) dels Pirineus.

Lo senyor Olaguer era home d' uns 50 anys, de molt bon regent, no gayre alt, més aviat magre que gras, boca riallera, llavis groixuts, nas xato, ulls molt vius y cellas molt espessas; portava la cara cuidadosament afeytada y 'l cabell bastant llarch en l' occipuci, mes tan escás en la front que, pera dissimular la calvicie, 's tiraba lo de darrera cap al devant, fentli semblar que portés perruca. L' home no volía confessar qu' havia menjat pilota, com lo lloro del cuento. Per lo demés, crech ben bé qu' aquesta miqueta de vanitat era la única concessió que 's permetía, tocant al arreglo de sa persona; ni son trajo, ni res en ella brillava per l' elegancia. Portaba la camisa ab coll molt alt y punys estrets sens planxar, un corbatí molt ample, negre, que li dava mitja dotzena de voltas, ermilla florejada de color clar, una levita de color d' ala de mosca, molt estreta de cos y de mànigas, calsas ab devantal y sabates ab orelles, que raras vegadas enllustrava. Sa cara era d' aquellas, que, com succeheix ab certs tipos, calía no més mirar pera somriure y sentirse ben disposat en favor seu.

Res més inofensiu, aparentment, qu' aquell sant cristiá, que diariament veyia jo cada nit á casa, hont passaba un parell d' horas conversant, escalfantse en lo braser á l' hivern, ó jugant á la *manilla*. Era aquella saleta de casa punt de reunió hont se trovavan junts varis amichs de la familia, d' aquells que no 'n corren. ¡Tots son morts!

Lo senyor Olaguer no faltaba may á la reunió encara que dessin l' aygua per amor de Deu, encara que 's parlés del *cop*, hi hagués grupos al plá de la Boquería, ó á la plassa de Sant Jaume, ó 's repartissin, per sota má, proclamas més ó menos incendiarias. Aquell home, á mos ulls de noy, era un valent;

(1) *Lagopus mutus*. Molts cassadors ne diuen «perdius blancas» no perteneixent á la especie. Son blancas solament en hivern, canviant de color durant l' estiu semblant llavors á las guatllas, per son plumatge, essent ademés totalment diferents de la perdiu, per son vo'ún més gros y altrás senyals exteriors.

¿qu' he dit valent? un héroe; y no anaba, al pensarho aixís, pas errat del tor.

¿De qué venía la coneixensa ab los de casa? quí era? qué feya? per qué li deya no més que senyor Olagner?

Son preguntas aquestas que may he fet á ningú, y menos podía férmelas en aquella edat. Sols de la última n' he trovat, d' un quant temps en aquesta banda, l' explicació.

No so pas d' aquells que dihuen, y menos dels que crehuen, que tot lo antich es bo. Molt al contrari; tinch arraygada en lo fons del cor, comprobada per l' esperiència y 'ls coneixements qu' he procurat adquirir, l' idea indiscutible de que 'l mon marxa, y aixís deu ferho, sens tornar enrera, per la via del verdader progrés. Si hagués de sostenir aquesta tesis, fora 'l compte de may acabar; no essent ocasió y lloch aquest pera aduhir arguments en pró de ma creencia. A tots los que pensin d' altre manera, 'm permeteré aconsellárlshi que 's prenguin la pena de fullejar aquell llibre, narrador més ó menos exacte é imparcial dels fets de la Humanitat. Lo testimoni de l' Historia es lo millor argument pera fer callar á tots los Jeremías dels temps passats; temps que no poden tornar; entenemnos: parlo referintme á certas costums socials, deixant apart la política, la religió y fins si voleu las arts; encara que crech qu' avuy hi ha molt més gust y abunda més lo sentiment artístich qu' abans.

¿Per qué á aquell amich nostre li deyan sols lo senyor Olagner? *Thas is the question.*

N' he trobat l' explicació agafant la Historia de nostra terra, cotejantla ab varis diaris que 's publican en la capital de Catalunya.

Als comtes de Barcelona, desde Wifred lo Pilós á Ramon Berenguer IV; als Reys d' Aragó desde Alfons II lo Cast, que tou ensemps Rey d' Aragó y Comte de Barcelona; á tots sos successors fins al Compromís de Caspe, los anomenaren sempre: en (1) Berenguer en Jaume en Pere; y es de creure que aquesta manera de dir no minvava pas gens ni mica ni 'l respecte ni l' estimació de sos súbdits, ni 'ls treya un átom del esplendor d' aquell lloch tant alt, hont molts d' ells bri-

(1) Contracció de *mossen*. (V. *Historia crítica, civil y eclesiástica de Cataluña* per D. A. de Bofarull.)

llavan no solament per son naixement sino també per sas gestas, casi sempre coronadas ab victoriosos lloers, y son talent ó qualitats excepcionals.

L' entroncament de la dinastia bastarda de Castella introduhí, entre altrás costums exóticas, en nostra terra aquell servilisme, per nosaltres fins ilavors desconegut, de donar al que cenyia la corona comtal altres títuls nous. Ab tots los mals que 'ns portá aquella nissaga malehida per Benet XIII, aquell célebre Papa Luna qui, secundat per la mágica paraula de Vicens Ferrer, doná 'l trono á Ferrán d' Antequera, 'ns vejarem també obligats á seguir la costum castellana del *Don*, que desde aquella fetxa veyém precedint lo nom dels Reys.

¿Ne teniam necessitat d' aquesta contracció de la paraula llatina *Dominus*? Jo crech que no. En temps no molt llunyans, á Catalunya no l'usá ningú més que 'ls castellans; no 's digué may *Don* Joan Fivaller, ni *Don* Pau Clarís. A principis d' aquest sigle, com en los anteriors, en documents particulars, fés de baptisme, escripturas notariales, etc., se pot llegir lo nom sol, seguit del títul nobiliari, categoría ó professió de la persona. Veyém per exemple: Fulano de Tal, marqués; Sutano, ciutadá honrat; Mengano, corder, manyá, blanquer, etcétera. ¡Quí 'n feya cas d' aquella costum castellana!

Lo dir *Senyor* precedint lo nom de fonts en lo tracte social, era molt corrent no fa pas gayres anys. Avuy ¡Deu nos en guard! sols s' estila per las llevadoras ó pera designar á algún infelís curt de gambals. Avuy dir *Senyor* es despreciatiu, y al pas que aném fins lo *Don* será poch. No crech molt lluny lo dia que l' haurém d' emplear pera cridar al mosso de caté que 'ns porti un *bock* ó dirigintnos á la cuynera de casa, que 'ns haurá fet lo dinar salat: «Donya Tuyas, li dirém, veig que té ganas de casarse.»

Y lo que dich no deu semblar pas gens exagerat, en los temps que corrém. Agatém un diari. Si 's tracta d' un militar, *el bizarro, el pundonoros, el heróico caudillo*; d' un advocat, *el docto, el elocuentisimo*; d' un autor, *el laureado vate, el gran dramaturgo*; d' un cantant, *el eximio*; d' un pintor, *el inspirado artista*; d' una dona, *la excelsa dama, la bellísima señorita*; y quan llegím aixó, coneixent de vegadas als personatjes á qui 's refereix, no podém menos d' esclafir una rialla pensant que 'l que ho escrigué ho feu potser per broma,

perque ni 'l militar se distingeix per res dels altres; ni l'advocat te talent, ni facilitat de paraula; l'autor may en sa vida ha sapigut fer més que redolins; lo cantant, desafina; lo pintor, fora molt bo pera pintar algun catre, y de las donas... no 'n parlém, perque res las fa enfadar més que tractarlas de lletjas.

Are ho fem aixís. los descendents d'aquells homes tan aixuts de paraulas com pródichs de fets heróichs; que, dignes sempre, may s'arrossegaren, ni sapigueren fingir: també n'havém après de fer anar l'encenser.

Torném al senyor Olaguer. Aquest bon home era, de tots los que venían á casa, 'l que semblava estimarme més. Jo n'estava tot confoy; quan lo veyia parava de correr, no jugava y sentat prop seu l'escoltava, ab molta més atenció que al senyor Felip, lo meu mestre de primeras lletas.

No crech que hi hagi cap *marrech* que no li agradin los soldats. De petits ja juguém ab aquells que son de plom, y quan ja no 'ns fa por ni 'l municipal, ni 'l sereno, perque portan *xusso* ó sabre; aixís que sentím lo *tre-te-tre* de las cornetas, corre-cuyta cap al balcó á veure'ls passar.

Jo no ho sé del cert, pero es un dirho á vostés, penso que aquesta inclinació, que tením de petits, pels pantalons vermells, es deguda á la simpatía que, desde que 'l mon es mon, ha existit (aixís ho veyém en la Mitología) entre Venus y Marte; es á dir, entre las didas ó minyonas y 'ls soldats. M'agradaria molt que algun merje 'm tragués de duptes, dibent-me si aquesta simpatía de las que 'ns cuydan quan som petits se pot encomanar com s'encomanan, per exemple, certas malalties, lo riure y 'ls badalls. Si aixó fos, me treuria un gran pes del demunt.

Si 'ns agrada veure á aquells defensors de la patria, á quins contemplém cayentnos la baba, cóm podém no entusiasmar-nos sentíntlos hi contar los fets! Aquest era 'l motiu de mas simpatías pel senyor Olaguer. Aquell home havia estat soldat de la patria; si senyor, havia vestit l'*honrós uniforme*, l'uniforme de miliciano nacional.

Quan s'acostava l'hora de venir lo senyor Olaguer, jo no hi veyia de cap ull; y, si trucavan á la porta, sense esperar que hi anés la minyona, corria jo mateix á obrir com un follet. Me volían fer ficar al llit ¡que es cas! si jo de bona gana hau-

ría passat tota la nit sense aclucar l' ull escoltantlo sense cansarme, sentintli contar las guerras de que fou testimoni aquell valent.

Aixís que entrava á casa, coneixent ell la admiració que m' inspirava, ab tó protector y agafantme per sota la barba ab má carinyosa: Bona nit noy—me deya—seu aquí, al meu costat y si estás ben quiet avuy te contaré... alguna de las sevas *hassanyas*: ja se sabia, y lo cert era que cada nit ne tenia una de nova per contar.

Si be que, seguint aquella costúm inglesa admesa com á moneda corrent en nostra Societat, ja he presentat al senyor Olaguer, trobo que faltan alguns cops més de ploma pera completar lo retrato d' aquell héroe.

Lo senyor Olaguer era molt, potser massa, económic, arrimat á la seva com un aragonés, vivint com á la antigó y pensant á la moderna; per ell ho era tot la Constitució del any 12 y la llibertat. ¡Pobre del que li hagués tocat aquesta corda en sentit contrari! Ja estava fresch! Aquell home tan passiu en lo joch ó en qualsevol altra conversa, en parlant de política ¡*tururut!* si no eran de la seva opinió perdia la xaveta, res l' aturava, llensantse com un lleó contra 'l que gosava contradir-lo, ab més mala intenció que un toro de Miura. Sentintlo cridar y disputar á mí 'm feya posar de pell de gallina.

No cal dir que sempre quedava victoriós, porque 'ls altres, que li sabian *la flaca*, y que sovint lo punxavan sols pera riure fentlo sortir *de fogó*, un cop lograt lo seu objecte, tocavan retirada ó acabavan donantli la rahó. Ell, aixó sí que ho tenia, era sempre generós, no abusava de sa situació; quan veyia la partida guanyada, entremetij de sos llavis groixuts s' hi dibuixava un somris olímpic y aquesta frase que encare recordo terminava invariablement las hostilitats: «¡Pse!... Cap de vosaltres ha donat com jo sa sanch per defensar la patria y la llibertat.» Se 'm girava després cap á mí que, no tenint prou ulls pera mirarlo, no perdia tampoch una paraula de tot lo que deya, y donantme un copet carinyós á la esquena, — Tu serás com jo, *vaya*, no faltava més ¡*borrango!* Tens de fer com jo; digas sempre: ¡Visca la llibertat!—¡Visca! cridava jo per donarli gust.—Ja, ja! *Bravo*, noy, *bravo!* feya ell picant

de mans: y després, tot content, senyalantme, — Francisquet, deya al meu pare, aquest xicot déixal créixer.

Un vespre que 'l senyor Olaguer, segons me semblá, estava més animat que altres vegadas, vaig atrevirme á ferli una pregunta.—Vosté que ha fet tantas *guerras*, ¿cóm va ser aquella que 'l feriren? Còntimho, còntimho.—L' ex-miliciano 'm mirá com volguent significar: «¿Ja te 'n farás prou capás?» y digué:—Ja veurás, noy... Ferirme... ferirme... no es pas precisament la paraula, pero lo que jo 't puch assegurar es que de sanch me 'n sortí molta ¡borrango! tanta, segons me digueren després los que m' assistiren, que semblava que haguessin degollat un be.

¡Quín mal degueren terli, pobre senyor Olaguer!—li diguí en tó de conmisericòrdia, esgarriantme, pensant en la sanch y en la ferida que rebé aquell valent.

Al sentir aixó, 's ficá la mà á la butxaca com buscant alguna cosa, retirantla al cap d' un moment sense res, després d' haverse convenut de que lo que pensava trobarhi no hi era.

—Volia donarte un caramelo, pero ja te 'l portaré demá, — 'm digué. — Encare 'n tinch uns quants que 'm regalá un amich meu que anava á la professó de Corpus. (Quan me deya aixó eram al mes de Desembre!) Aquesta generositat tan rara en ell era senyal de que, agraphint la meva demostració d' afecte, aquell brau soldat s' havia enternit.

—Mal has dit?—prosseguí.—Guayta aquí;—y senyalantme lo seu front, hont prop de la cella dreta s' hi veyá un xiribech molt gros;—¿Qué 't sembla? Va anar de sério, eh?

—¡Manoy! ¿Qué va ser d' un cop de sabre?—vaig preguntarli tot esgarriat.

No respongué á ma pregunta y seguí dihent:

—¡Muxoni! Ja t' ho contaré tot. Era l' any 37. Un vespre del mes de Janer, lo comandant del batalló 'm va escullir á mí per anar ab quatre *números* á ocupar una casa situada un xiquet més avall, en aquest mateix carrer del Hospital. «Cabo, me digué, l' ull viu;» y 'm doná 'l *santo y seña*, ab la ordre de no deixar passar á cap forsa ni persona armada que no me 'l sapigués contestar. «*A la orden*» vaig dirli fentli 'l saludo militar, y corrent vaig anar á sopar á casa y no á las deu com sempre faig. Posantme després las corretjas, la cartutxe-

ra, 'l sabre y 'l morrió, y dihent á la dona que 's fiqués al llit y estigués tranquila, agafant lo fusell me vaig reunir ab los quatre homes, anant á ocupar lo punt designat. Un d'ells era un minyó jove, un xich garrell, fill d'un sabater del carrer de la Tapinería, més xerrayre que un lloro y tan curt de vista que no veyá un burro á tres passas. A la entrada de la escalera de la casa hi havia un ataconador que 's deya Magí, á qui jo coneixia feya molt de temps. Entrarem donantli la bona nit, deixarem los fusells arreglerats, apoyats á la paret, tots menos lo centinella, que precisament era 'l fill del sabater, á qui jo vaig triar expressament pera fer la primera guardia. Aquell xicot me feya por de que, trobantse ab un company del ofici, 's posés á fer *petar la claca* ab l'ataconador, y de aquest modo no hi havia cap perill. Jo haguera volgut que en Magí hagués parat de treballar, pero estava, segons me digué, acabant de posar mitjas solas á la cambrera del segon pis y la pobre xicota li estava esperant las sabatas, que eran las menos dolentas que tenia. — Magí, enllestiu com més aviat millor, porque aixó 'ns podria fer nosa, li diguí jo senyalantli la barraca.—*Dissimuli*, senyor Olaguer, me respongué l'ataconador; d'aquí á mitja horeta ja estaré fet.

Nos aconduhirem en aquella entrada que devia servirnos de *cuerpo de guardia*, deixant lo centinella que 's passejava pel davant ab l'arma al bras. Eran uns dias molt crítichs aquells; corrian entre nosaltres unas veus de que 'ns haviam de *pronunciar* y tots los quefes de la Milicia estaban molt disgustats del comandant general de Barcelona, que era llavors don Joseph Parreño. La nit era molt fosca y pel carrer no hi passava ni una rata. Tranquil jo per aquella quietut, havent ja sopat y tenint, com tinch encare, la costum d'anar á la *nona* aixís que m'aixeco de taula, vaig sentirme tot plegat que se m'aclucavan los ulls y, agafant un tamboret del ataconador, entrantme una gran passió de son y no poguent aguantar més, me treguí 'l morrió que 'm pesava massa y ab lo cap ben prop del pit, ben assentat y arrimat á la paret, vaig comensar á *pesar figas*. Al cap d'una estoneta ja no era d'aquest mon. Somiava que 'l general, montat dalt de cavall, fentme sortir de las filas y fer *dos passos al frente* devant de tot lo meu batalló, format *en línea de parada*, 's treya del seu uniforme una de las creus que hi portava penjadas y me la

posava en mon pit. Jo estava tot orgullós de rebre aquella distinció, aquell premi á mon valor devant de tots mos companys d' armas... «¡Aixequeuvos! ¡aixequeuvos, cabo!» cridá una veu, ensemps que 'm sentía agafat pel bras y que tot jo trontollava... ¿Qué hi ha? ¿qué hi ha? vaig preguntar alarmat, aixecantme, mitj adormit, al que tan bruscament m' havia despertat.—«Cabo de guardia, cabo de guardia, sento soroll» digué cridant lo centinella.»—Ja hi som—diguí jo, despert del tot,—¡companys á las armas! ¡Visca la llibertat! Tots correguérem á agafar los fusells. Ab la precipitació que ho ferem, no adonantme jo del bujol que, ple d' aygua tenía l' ataconador á terra, per posarhi la sola en remull, volent sortir tots plegats cap al carrer... ¡fillet! vaig donar una ensopagada y, escapantsem lo fusell de las mans ¡pataplum! vaig caure demunt de la barraca del ataconador, trencant ab lo cap los vidres, ensemps que 'l centinella deya: «¡Cabo de guardia no sé si son canons ó son tartanas!» (1)

Un núvol de sanch me tapá 'ls ulls y, mitj estabornit pel cop y escolantme, 'm portáren á casa.

L'endemá, me vaig trobar al llit, molt débil, tot cruixit d' ossos, ab lo cap embolicat, ple de draps y venas, que 'm feya molt de mal ¡borrango! Vinguéren á véurem dos dels quatre homes del meu *peloton* que estavan *libres* de servey. M' explicáren tot lo succehit, de lo qual jo ab prou feynas me 'n poguí donar compte. Aquell malehit llusco ne va tenir la culpa. Tot fou una falsa alarma d' aquell bordegás, fill del sabater de la Tapinería, á qui ma negra estrella me feu posar de centinella. Aquell soroll, que sentí y que 'l feu cridar al *cabo*, obligant als demás *individuos* á trencarme 'l meu son tan bonich, alló, que ell no sapigué dir si eran canons ó tartanas, era... un carretó de cantis de llauna d' aquells que portan l' aygua per las casas.

—«Y 'l comandant del batalló? y 'l capitá de la meva companyia?»—diguí jo als que m' havían vingut á veure—¿han preguntat per mí, veritat? ¿Qué han dit? No 'm contestáren y 'm semblá que 's quedavan tots parats. ¿Qué redimoni deu ésser aixó? pensava jo tot sorprés, pero á mí ningú me la *pin-*

(1) Rigurosament histórich.

ta la cigonya. Be—diguí ¿qué teniu? per qué calléu? qué han dit lo comandant y 'l capitá? Qué sou sorts potser? «Ja que ho voléu saberho,—feu lo més jove d' ells dos, tot roig y tarta-mudejant, com si no gosés enrahonar—os diré la veritat: han dit:... que debiau estar un xiquet... aixís... y aixecá la mà dreta tota oberta al devant de son cap senyalant ab lo dit pulgar cap á la boca.» ¡¡¡Jo, jo, borratxo—diguí sense poderme contenir—jo que soch ayguader!!!

Ja ho veus noy lo pago que en aquest mon desagrehit tením los homes que, com jo, han donat sa sanch en defensa de la patria y de la llibertat. Sort que no m' afectá aquella ingratitut, perque jo coneix als homes. Jo he sostingut tota ma vida una idea, que crech bona, sense pensar may que en pago de mos sacrificis per la pàtria, hagués d' obtenir cap recompensa.»

S' aixecá, després de pronunciar aquestas paraulas ab to declamatori, doná la má á tothom y á mí un copet de despedida á la espatlla. Ja era fora. Lo sentí baixar la escala ab pausa tot cantant:

«Si Torrijos murió fusilado
No lo fué por traidor ni ladrón;
Que murió con la espada en la mano
Defendiendo la Constitución.»

aquellas paraulas del conegut himne de Luchana, que avuy encare, sempre que surt pel carrer, toca ab gran soroll y acompanyament de tabals la música dels veteranos.

JASCINTO M. CAPELLA.

Barcelona Octubre 1897.

¡Á MA PATRIA!

Després de Deu, es la Patria
lo que estimo més del món.
Per ella son mas tendresas,
mas cançons y mos amors...
M' ubriaca ab sas rondallas,
y ab sas garlandas de flors...
¡Y puig per ella batega
anyoradís lo meu cor
forsa es que ab fé la idolatri;
que canti ab la seua sort,
que rigui quan ella rigui,
y admirí ab sa admiració,
mes... quan la pena l' acori,
plorar dech ab sa dissort,
y acompanyarla en l' angoixa
per la trista vall d' eix mon...
¡Professió de fé es la meua,
Patria de los meus amors..!
¡Patria dolça que 'm bresares
en los temps qu' era infantó,
i' estimo com á la mare
que 'm dugué á la llum del mon!!

II

Si en lo fons d' un precipici
rodolés qui 't fos ingrat,
jo prou sé que des la serra
ab goig veuria 'l barranch,
com s' engola ab fam de lloba
un estol tant gran d' ingrats.
¡Quántas testas sens corona,
y quants caps boy coronats
plorant malvestats antigas
rodolarian avall.
Y tu, patria, 'ls cridarias,
ab veu de tró ressonant:
¿Qué n' heu fet de lo meu propi?
usos, costums, llibertats
¿hónt tenui la meva llengua?
¿hónt son las lleys seculars
qué feren de Catalunya
lo poble més avensat?
¿Qué respondrían los primpeps
y los reys á tant greu plany?

III

Ma voluntat sobirana
sobre tots me dona dret:
Aixís parla la gran vila
que ab sos murs rodeja 'l rey.
Tot quant las regions reclamin,
serán crits dins d' un desert;

sas llibertats ja son mortas
per no aixecarse may més!
Poble que tant se redressa
contra qui mana ab prou seny,
forsa es que pari la galta,
forsa es que senti 'l fuet
que 'l centralisme n' aixeca
quan no s' acata sa veu.
Aqueix crit d' autonomia,
may pot tolerer un rey
si no vol que sa corona
sia befa del poble enter...
Tot nat deu aymar son regne;
y com vassall del rey qu' es,
una lley y una justícia
de sobra 'l pot satisfer.
L' uniformitat es obra
colossal del temps modern,
y per xó qui 'l cap no inclini
vers tant lluminós estel,
traydor vil n' es de la Patria,
y com á tal, morir deu...
¡Aixís parla la opressura
que te la forsa per dret.

I V

Per més que fassan los vils,
passará la torrentada...
De poch li valdrá al tirá
lo esclavisar son reyalme,
tot mostant diploma honrat
com ver pare de la Patria.
¡Si 'l miréu de fit á fit,
lo veuréu fet un padastre,
ab lo fuet sempre en má

contra qui més creu y calla.
Aquest es qui 'l poble ha vist
sermonejar en la plassa,
escampant als quatre vents
dignitat que tant li manca.
¡En aquesta condició,
plora la Polònia esclava,
y gemega la Bohèmia,
y 's neguiteja la Irlanda.
Mes d' un temps un altre 'n ve;
més altes torres s' ajauhen
quan los clams dels oprimits
congrían la mestralada.
Odola la tempestat
y lo que 's creya aygua mansa
los fonaments del castell
á cops d' onadas socava...
Estimada Catalunya,
Galícia, Aragó, Navarra
noble Basconia... esguardéu
lo pervindre ab confiança:
Caurá 'l castell alterós
esfondrat per la riuhada.
Y 'l sol de la llibertat
s' alsarà com hostia santa.

VALENTÍ BAULENAS Y VINYAS.

LA GUERRA

Es la explossió d' odi humá
alletat per la superbia
que ab llurs bullidas de sanch
la civilisació ofega.

Naix y creix igual que 'l foch
de la guspira més ténue.

Es la ciencia destructora
que l' home mateix inventa
per matar als seus germans
lluytant sense cor ni treva.

Mor y deixa en patrimoni
despullas, dol, sanch, revenja,
los fossars tips de carnatje
y mala sava á la terra.

EMILI PASCUAL.

*
* *

(DE FRANÇOIS COPPÉE)

De nit prop de la llar, al ferse fosch,
he pensat en l' aucell mort dintre 'l bosch.
Quan arriba l' hivern ab sas glassadas
los pobres nius deserts, ab las ventadas
¡cóm se gronxan dessota 'l gris del cel!
¡pobres moixons ja morts al bes del gel!
Mes quan retorni la estació tan dolça,
no trobarém sos ossos en la molsa
ni en l' herbey del bell prat á mitj florir;
¿es que 'ls aucells s' amagan per morir?

J. NOVELLAS DE MOLINS.

UNA VISITA Á LA CATEDRAL Y CLAUSTRE D' ELSA

VINCH de passar vuyt dias á Perpinyá. Cada any m'aprofito de la fira de Sant Martí de Novembre pera visitar la capital del Rosselló y sos encontorns. L' any passat vaig anar á Prades, Vilafranca y Vernet pera reveurer las ruinas dels vells monastirs de Sant Martí de Canigó, de Sant Miquel de Cuxá y admirar la vessant nort espadada del Canigó. Aquest any, després d' estrenyer la má á mos amichs catalanistas en Pepratx, en Desplanquer, lo sabi arxiver de Perpinyá, digne successor d' en Alart y d' en Brutails, en Bertrán de Balanda, Mossen Boixeda, Mossen Casaponce, Mossen Bonafont, etc., etc., vaig dedicar un dia pera admirar las ruinas d' Elsa, sa esglesia y son incomparable claustre, portant ab mí 'ls dos llibres que m' havían de servir de guía: *Elsa històrica y arqueològica*, d' en Vidal, y la *Monografia de la catedral y claustre d' Elsa*, d' en Brutails.

Qué us diré d' eix admirable y venerable monument arqueològich després de tot lo que n'han dit en Pere Puiggari, en de Bonnefoi, en Alart, en Brutails, en Pere Vidal? Los francesos, y sobre tot los rossellonesos se fan gloria de possehir eix joyell espléndit, lo més raro y admirat dels antichs monuments religiosos del Mitjdia de Fransa que 'l govern te pres

baix sa protecció, cuydantlo com se mereix. Quína impressió més fonda reb l'artista, l'arqueólech, al contemplar aytal esplendidesa, al evocar los recorts històrichs dels temps remots de la vella Illiberis qual orígen se pert dins la nit dels sigles passats! Iberos, Liguros, Celtes, Volkes, Romans, Galos, Vandalos, Suevos, Alanos, Visigots, Arabes, han viscut dins sas murallas quals crostons jauhen ensá enllá; murallas que vejeren acampar á sos peus Anibal y son estol, després de franquejats los Pirineus, dirigintse cap Italia; que soportaren lo setge memorable de Felip l'Atrevit ab sos creuhats (1285), en sa guerra d'invasió contra nostre rey en Pere, de quínas resultas Elna fou presa, lliurada al saqueig y assolada... quánts y quánts fets memorables han immortalisat la vella ciutat illibérica... més també quína tristesa al veure tantas ruínas! De la antiga esplendor de la Elna de la Edat mitjana, sols queda sa esglesia y son admirable claustre, en estat increible de conservació.

No puch resistir al desitj de reproduhir lo prólech de la monografia d'en Brutails, sobre son estudi arqueològich de la catedral y claustre d'Elna.

«Elna virens condem.»

«No es pas sols per la solidesa de llurs assentos y per la hèrmosura de llurs formas que 'ls antichs monuments cridan nostra atenció; llur vellura y áduch llur decrepitud causan en nosaltres un atractiu misteriós. Certament es interessant d'inquirirse de las reglas técnicas que han presidit á la erecció d'un edifici, de cercar quína solució 'l constructor ha donat al problema que li era posat y per quíns enginys ha assegurat l'equilibri de la seva obra sense comprométren la elegancia. Mes potser avuy dia oblidém un xich massa que, avans de nosaltres, los arquitectes y enginyers, los somiadors y pensadors han llargament contemplat y estudiat de llur manera eixos vestigis de las edats passadas.

D'eixos santuaris ahont tantas generacions han pregat, d'eixos blochs arruinats que s'alsavan avans en poderosa fortalesa, se desprén eixa impressió de melangiosa tristesa, eix sentiment del no res de la humanitat que ha inspirat als poetes y filosophs llurs estrofas més conmogudas y llurs més fonsos pensaments.

A eix doble punt de vista, la catedral y 'l claustre d' Elna presentan lo més gran interés.

Si llur mérit intrínsech los hi ha valgut l' honor d' ésser classificats en lo nombre de monuments històrichs de França; si d' ells s' ha pogut dir qu' eran *los més preciosos restos encara existents de la arquitectura rossellonesa*, nos es permés d' afegir que de tots los edificis de la comarca cap con-mou tan verament com eixa fatxada trista y eix claustre desert, testimonis vivents d' una esplendor desapareguda.

Es que s' ha de notar que cap dels demés edificis ofereix un contrast tan marcat entre 'l passat y 'l present, entre la grandesa d' avans y la desolació d' avuy dia.

Elna ha sigut en los sigles passats una gran ciutat. Portava 'l nom Illiberis, y s' ha pogut conjecturar que havia sigut restaurada pels Iberos, llunyans sigles avans de la era cristiana. Son comers era floreixent; sa població nombrosa, y ningú podria dir quins tresors arqueològichs, quins temples y palaus jauhen sota 'ls camps y vinyas que cubreixen l' em-plassament de la ciutat destruhida. Illiberis s' estenia molt enllá cap al mar que pot ser banyava sas murallas. Per l' efecte del treball contínuo dels rius que depositan á llur embocadura las materias presas de las entranyas de las altas serras, la platja ha reculat; lo llach ha reemplassat lo terrer vegetal; y allá ahont lo mariner fenici atracava avans sa nau, s' hi veu avuy dia 'l llaurador, lo vinyater y la pastora que guarda sas ovelles.

Eix cambi de sa situació topogràfica podria be ésser una de las causas principals de la decadencia, no encara explicada de la vila d' Elna.

Lo que hi ha de cert es que desde 'l primer sigle de nostra era, era y fora un insignificant vestigi de la gran ciutat: *Illiberis magna quondam urbis tenue vestigium*. (Plíne)

Constantí la reconstruhí, seguns diuhen, y li doná 'l nom de Mare Elena. Los visigoths ne feren un bisbat; pero mal-grat totas eixas probas de restauració no pogué real-sarse; la aproximació de Perpinyá precipitá la ruína d' Elna. Fou de Perpinyá que 'ls comtes del Rosselló feren llur capital; fou á Perpinyá que 'ls reys de Mallorca construhiren llur castell y ne feren llur cort. Per ff, en 1602, després que la residència dels bisbes y del capítol va ésser trasladada á la colegiata de

Sant Joan de Perpinyá, ja no quedá res més á la antigua Illiberis de lo que havia fet sa grandesa.

Nos equivoquém; ella guardava, ab sa catedral y son claustre, sos gloriosos recorts, son cel d' azur, sa fértil campinya y son paisatge d' incomparable hermosura.

De dalt d' eixa acrópolis d' ahont los habitants de la ciutat han vist passar tantas invasions, desde 'ls cartaginesos d' Aníbal fins als confederats de 1815, la vista, abarca la plana espléndida del Rosselló, encuadrada per las Alberas, l' altívol Canigó, las Corbíeres y 'l Mediterrá d' un blau intens, sobre quin lliscan las grans velas triangulars dels pescayres de Coplliure.

Se comprén que aytal assumpto hagi temptat molts escriptors. Un erudit rossellonés que molt sabia y sabia be, Pere Puiggarí, feu publicar en 1836 sas *Notices sur la ville d' Elna*; si be la part purament històrica d' eix treball ha guardat tot son interés, es impossible que las opinions arqueológicas d' un llibre publicat desde fa més de cinquanta anys no s' hagin envellit.

Henry y Alart han consagrat á nostra catedral planas que ja tindrem ocasió d' analizar.

Viollet-le-Duc en son *Diccionari d' arquitectura*, y M. Revoil en sa obra sobré la *Arquitectura románica en lo Mitjdia de Fransa*, parlan del claustre d' Elna y 'ns ne donan lo dibuix.

En sa *Epigrafia rossellonesa*, M. de Bonnefoy 'ns dona datos tan segurs com abundants pera l' estudi de monuments del Rosselló en general y d' Elna en particular.

Taylor en son *Viatje pintoresch*, Merimée en lo curs del seu *Viatje en lo Mitjdia de Fransa*, Lenoir en sa *Arquitectura monástica*, per fi 'l *Congrés arqueològich* en la discussió de sa XXXV sessió, han fet coneixer al gran públich la hermosura de nostra esglesia d' Elna.

Se 'ns dispensará de fer menció de las obras escritas de segona má faltadas de valor científich hont se troban los precedents estudis, reproduhits sens tó ni só y sens cap crítica que valgui la pena.

Lo canonge Fortaner, M. Campagne y nostre malaguanyat predecessor en Bernat Alart han cercat en sas remarcables

dissertacions quinas eran las patronas d' Elna. D' eixos autors, los dos primers s' han declarat, excluhint tot altre sant, per una Santa Eularia que semblavan volguer fer originaria del Rosselló. Alart va reivindicar l' honor d' eix patrocini pera Santa Eularia de Mérida y Santa Julia sa companya. Malgrat la erudició de sos contraris y 'l vigor de llur dialéctica, Alart guanyá son plet devant la opinió pública y sas opinions son avuy dia admesas per tothom.

Santa Eularia de Mérida es una d' aquellas joves mártirs com Santa Agnés, y Santa Cecilia qual nom radia dins la historia de las primeras edats del cristianisme d' un esclat tan dols y pur. A tretze anys se 'n fugí de la casa payral pera confessar públicament sa fe. Ni 'ls fuets dels butxins, ni l' oli bullent que li vessaren sobre 'l pit, ni 'l bany de cals viva en que la tiraren, ni 'l plom fos del qual fou arregada, no pogueren templar sa energia. La arrossegaren pels cabells al suplici y li cremaren las carns; la coratjosa nina aspirá las flamas y de sobte 's vejé son ánima enlayrarse cap al cel baix la forma d' una tórtora. Son cadáver fou abandonat sobre 'l lloch del suplici, nu y sagnós; mes Deu volgué que son cos virginal, que havia sofert per ell, fos cobert de neu com d' una blanca mortalla, y l' endemá 'ls fidels trobaren lo cadáver de Santa Eularia radiant d' esclatant blancor.

Veus aquí lo que la llegenda 'ns conta; pero hem de fer notar que molts fets d' eixa relació han sigut enmanllevats á la historia de Santa Eularia de Barcelona, ó be recíprocament, ja que podria ser que las duas santas fossen una sola y única persona (1).»

Al baixar de la estació del carril, que 's troba á un tret de bala d' Elna, en Bertrán de Balandá, Mossen Casaponce y vostre servidor nos dirigirem á la població, á la vila vella que 'n diuhen, situada sobre un turó que domina tot lo pla d' Elna, seguint carretera amunt, al peu de las ruinas de las murallas; entrarem per un portal ojival, esgalabrat, senzill, de marbre blanch, vestigi de la Edat mitjana. Després d' atravesar alguns carrers estrets de casas rónegas, entrarem á una

(1) Los autores del *Art de verificar las datas* diuhen, referintse á Santa Eularia de Barcelona, que «sos actes no son auténtichs.»

plassetta y devant nostre se 'ns presentá de sobte la gran massa de la catedral ab sos dos cloquers. Nos detinguerem un xich devant la entrada de dita plassetta per admirar en conjunt sa fatxada y 'ns anarem acostant vers ella.

La portalada es de marbre blanch, molt senzilla, no té cap ornamentació; es composta de dos dintells monolits que portan un llindar y un timpá ab doble arquivolta. Sembla la portalada d' un temple pagá modificada per l' art románich. De mitj dintell en avall, s' hi veuhen esboranchs com si fossen fets á cops de mall. Los batents deuen comptar algunas centurias; son de fusta de roure, groixuts, trossejats, esquerdatats, consumits per la vellura; no s' hi veu cap ferradura. Se ignora la data de sa construcció. Sols en Brutails nos diu que dita portalada fou retallada al sigle xvii.

La única finestreta del centre de la fatxada es molt senzilla, sens ornamentacions ni columnetas y prou caracterisada del sigle xii. La fatxada es alta y 's termina per un galbe espitllerat enquadrat dels dos cloquers de desigual dimensió. Lo més alt enlayra sa feixuga massa uniforme; es fet de carreus; té quatre pisos adornats d' arquets que festonejan la divisoria de cada pis, per l' estil del campanar de Sant Miquel de Fluviá; pertany á la primera meytat del sigle xi. L' altre campanar es més petit y fet de rajola; sa construcció es molt més moderna.

Entrém dins la esglesia. Al pendre aygua beneyta 'ns cridá la atenció una gran y groixuda pica de marbre blanch molt gastada, acanalada; com una colossal curculla ficada dins un pom de grans fullas d' acanto. Res se sab d' eixa pila, que ben cert es de remota antiguetat y data dels temps primitius d' Illiberis. Haurá probablement sigut desenterrada per la rella d' un llaurador dels voltants de la vila y colocada com á pila beneytera á la entrada de la catedral.

La catedral es d' estil románich segonari de tres naus y feixuchs pilastres que soportan las voltas; es tota de pedra de tall. Desgraciadament ha sigut rebutada y emblanquinada per algun rector enemich de la vellura. Los altars laterals son de data més recent y pertanyen al estil ojival del sigle xvi; puig ja se sab que las esglesias románicas dels sigles x, xi y xii no solian tenir capellas laterals, quinas comensaren á construhirse vers lo sigle xiii.

Las naus presentan duas rengleras de pilastras que divideixen lo temple en tres naus paralelas y allargadas. La volta de la nau del centre es d' arch rodó y reforçada per arcaturas dobles del mateix estil. Las voltas de las naus laterals son en quart de cercle ó en part d' ojiva; pero 'ls archs dobles son rodons, com també las arcadas.

Lo que desespera al arqueólech es la foscor de la major part de las vellas esglésias. Varem visitar la d' Elna lo 14 de Novembre per una tarde bromosa que aumentava més encare la foscor del temple; aixís es que en las capellas laterals res se podia distingir, ni las esculturas y pinturas dels retaules, ni las inscripcions grabada's en llosas encastadas á las pareis, ni 'l sepulcre remarcable d' un bisbe d' Elna, Pere Costa.

L' antich altar major del sigle xi que hi havia avans del que hi ha ara fou consagrat en 1069. Era de plata incrustada sobre fusta, formant pilastras y figuretas de baix relleu; era notabilíssim. En 1721 fou venut á la fàbrica de moneda de Perpinyá que 'n pagá 10,347 lliures, y d' aquella preuhada y venerable obra artística de la edat mitjana 'n feren vulgars escuts blanchs: *argenti sacra fames!*..

L' altar major actual es modern; fou construhit en 1724; té la forma de baldaquí ó pabelló, sostingut per columnas de marbre que sopluja l' altar. Per bonich que sia desdiu del estil arquitectónich del temple y es llástima. No 'ns hi detenim, puig nos triga d' entrar al claustre.

Lo senyor vicari d' Elna que 'ns acompanyava 'ns obrí la vella porta del claustre que 's troba á la esquerra d' entrar á la església. La impressió que 's reb es sorprenent. Després de tantas centurias d' existencia, un se figura véurehi esboranchs, columnas trencadas, capitells trossejats com en la major part dels claustres de la antigor, no; sa conservació es admirable; sembla que data y fora del sigle passat.

Lo claustre d' Elna es un dels més bonichs y més elegants de la arquitectura románica de nostres monuments religiosos; un hom s' hi queda embadalit y sorprés. Té la forma d' un quadrilátero un xich, irregular; sas dimensions m' apar son iguals al claustre de la catedral de Girona; no té la grandiositat del claustre de Ripoll, mes es una vera joia per sa riquesa de columnas, capitells y baixos relleus. Los capitells del sigle xi son molt variats; es fácil de distingirlos dels del sigle xii, puig

aquells son senzills, fullejats, estampits, de forma cúbica y arrodonits en dessota com los capitells del claustre de Peralada. Alguns portan figuras, mes son toscament esculpides. Se veu que molts d'ells pertanyen á un estil més avansat del sigle XII, en quin la escultura dels capitells historiatos va arribar á un grau de més perfecció artística, lo mateix que en las esculturas dels baixos relleus.

La era dels iconoclastas havia durat llarchs temps y aniquilat los estudis iconogrífichs, quins comensaren á renaixer al sigle XI, mes fou al sigle XII que 's perfeccionaren. Alashoras los escriptors y pintors cristians completaren lo catecisme monumental y las figuras parlaren un nou llenguatge als ulls dels fidels. Fins á la fi del sigle XI las figuras humanas eran esculpides de la manera més tosca é incorrecta; pero 'l sigle XII veié apareixer estátuas y baixos relleus quins, sens ésser faltats de defectes, tenian al menos certa correcció (1).

Sens cap dubte que 'l claustre d'Elna devia procedir d'una revolució artística que 's manifestá al sigle XII. Lo claustre s'aprofitá llavors dels progressos dels arquitectes y escriptors que sa catedral sembla no haver conegut. Tots los personatges esculpts del sigle XII tenen llarchs bustos, ulls pròeminentes, fesos; cellas arquejadas, ab certa rigidesa é immovilitat, que, prescindint de llur trajo y fesomia un bon xich bissantina, 'ls fará sempre distingir dels dels sigles XIII y XIV.

Pero ¿l' actual claustre existia, tal com es, al sigle XII? Ben cert que no. Alguns de sos capitells relativament moderns, las voltas y certa disposició del aparell indican un retoch y una reconstrucció del sigle XVI. Com tots los claustres romànichs, aquest se componia de galerías seguidas, formadas de columnetas portant las arquivoltas que sostenen la teulada. Eix modo de construcció bastará pera soportar una armadura de fustám aparenta ó be artessonada. Lo claustre de Sant Miquel de Cuxá que també es del sigle XII guarda encara restos d'eixa disposició primitiva de galerías cobertas de cayrats. Fou al sigle XIII que desaparegueren la major part de las galerías romànichs dels claustres fetas de fustám, substituhinhi galerías de voltas ab archs d'aresta. Tota vegada en las provincias meridionals, las columnetas y capitells, siguent de mar-

(1) Des Caumont.—*Abécédair archéologique*.—pl. 211.

bre y d' un treball de mérit, las conservavan tant que podian y las feyan entrar en lo nou modo de construcció (1). Eixa recomposició en lo claustre d' Elna es molt visible.

Havém dit que 'l plan en conjunt del claustre te la forma d' un cuadrilatero aproximantse del quadrat. Es la forma de casi tots los claustres d' Occident que s' apoyan ordinariamente sobre un dels costats d' una esglesia que te forma de basílica llatina. Com que la entrada del claustre era prohibida al públich, eixa combinació li deixava lliure l' entrada del temple; á mes que la forma cuadrada era més adecuada que tota altra, ja que, la esglesia, 'l refectori, 'l vestidor, la sala capitular, lo dormitori, totas construccions rectangulars, rodejavan lo claustre. (2)

Cuatro galerías disposadas simétricamente al entorn del pati lligan entre ellas totas eixas construccions. Las galerías servían de passeig cubert als canonges; no obstant, per entrar al pati, 'l claustre d' Elna no te cap obertura; l' embassament segueix, sens interrupció, lo llarch de las galerías. La cisterna que hi havia al centre del pati ha sigut cegada. Cada cara del claustre te tres pilans quadrats llevat dels pilans dels ángles que soportan quatre grans archs dividits cada un per quatre columnetas dobles en tres arcadas cintradas, lo que 'ns dona quatre columnas per cada pilar. La volta de las quatre galerías es ogival. Los archs volats y creuhats s' apoyan d' un costat sobre 'ls pilans, y del altre sobre permódols encastats dins los murs laterals. Columnas, pilars, arcadas, son de marbre blanch, com també 'ls archs ogivals y 'ls permódols que soportan llur recayguda. Reconstruït sens dubte al sigle xiv, nos diu Viollet-le-Duc, lo claustre d' Elna fou alashoras abovedat; pero 'ls archs del costat no atravessant pas lo mur de la galería, los arquitectes se contentaren de colocar de tres en tres arcadas una pila cúbica, sia que fos enmanllevada de las pilas del claustre primitiu, sia que fos tallada pera eixa nova disposició; puig cal notar que además de las columnetas besonas, devía existir al sigle xii pilas rectangulars de distancia en distancia pera donar més resistencia á eixas llargas galerías, com se veu al claustre de Sans Miquel de Cuxá.

(1) Viollet-le-Duc.—*Dictionnaire raisonné d' Architecture*.

(2) Albert Lenoir.—*Architecture monastique*, 3.ª partie.

Al costat de columnas estriadas, llatadas en trena, escatadas, de capitells romànics historiat del segle XII, se veuen capitells de fullas reblincadas, motlluras prismáticas, estatuetas que denotan lo naixement y progrés del estil ogival. Los pilars son construhits sobre socolada y las columnas son monólitas; las arquívoltas son compostas de clauetas de marbre blanch. Lo fris es nú com també la cornisa que portava la volta primitiva. Las duas galerías del Est y del Sud, sembla que han sigut construhidas en épocas diferentes y pot ser prou llunyanas. En tot cas las lligadas que soportan la recayguda dels archs ogivals, á la galería del Est, semblan pertanyer á un estil més antich que las de la galería del Sud.

Los capitells del segle XII y aduch del XIV son d'hermós treball. Las columnetas que donan del costat interior de las galerías son totas rublertas d'esculpturas primorosas. Se veu facilment que l'arquitecte y escultor del segle XIV cercaren á aproximarse en lo possible del estil adoptat en las construccions del primer claustre. La imitació d'un estil oblidat desde dos sigles, y que un nou art cerca á recordar, imprimint son coràcter, hi es molt visible.

La porta que desde la esglesia dona entrada al claustre es ogival, d'arcatura de marbre rosa y blanch. Crida la atenció per la puresa de son estil y la sobrietat de sa ornamentació. Crech que eixa porta es contemporánea de las voltas de la galería del Sud, es á dir que pertany al segle XIV. Los archs ne son notablement elegants, llisos y sens ornaments; reposan sobre un feix de columnetas quals capitells son delicadament ornats de fullám. Los batents de la porta son cuberts de ferramenta clavada de claus de cabota. Encara que senzillas, eixas ferraduras son fetas ab art y elegancia.

Ara parlem un xich de la iconografía del claustre. Alguns capitells sens ésser precisament historiat presenten motius d'ornamentació molt interessants y elegants. Entre ells n'hi ha d'estranyos quals figuras cridan la atenció; aquets datan sens dubte del segle XII. Hi ha capitells historiat que contenen baixos relleus de motius religiosos del Génesis, Moisés y 'ls profetas, la vida de María Santíssima, de Jesucrist y de personatjes apostólics. N'és del claustre d'Elna com dels de Ripoll y catedral de Girona; hi cal emplear moltes horas per estudiar los motius elegants de sos capitells y baixos relleus, tan

ben conservats que sembla surten del cisell del escultor. Seria llarch de descriure un per un cada capitell. Lo lector en lo llibre d' en Pere Vidal *Elna històrica y arqueològica*, y en la *Monografia del claustre d' Elna*, d' en Brutails, hi trobarà la descripció detallada de la església y son claustre ab sas inscripcions paleogràfiques que rodejan los murs del claustre.

Es ab goig d' artista qu' he admirat est joyell incomparable del claustre, de sa basílica y de las ruinas venerables de la vella Illiberis que evoca tants y tants recorts històrics de sigles passats qual origen y destrucció 's perden en las edats remotas. Al contemplar las ruinas de las vellas murallas d' Elna, la vida dels recorts reemplassa la vida del present; un hom se transporta als sigles brillants de sa historia evocant las edats difuntas, donant al cuadro de lo passat lo cuadro de la hora presenta; la visió interior, la visió de l' ànima, us fa veure lo invisible que s' amaga á las miradas del profà, del indiferent.

Elna, llevat de sa església y de son claustre es una de las vilas mortas del litoral de nostra mar catalana, que jau en l' oblit misteriós dels sigles passats lo mateix que Ruscino, Roda, Empuries, quinas, com Illiberis, llur existencia y llur fi se pert en lo més remota antiguitat. Del temps de Plino y de Pomponius Mela, la poderosa ciutat Illibèrica s' havia tornat un vilatge insignificant. (1) Mes eixos dos historiadors nos parlan de sa esplendidesa passada, dels preciosos monuments que contenia... Donchs aquella antiga ciutat ja 's trobava en llur temps en plena decadencia.

Lo nom ibèrich *Illiberris* es un índice de la remota antiquetat d' Elna; segons los etimologistas vol dir en llengua vascona «Vila-nova» Illi-berri, lo que indicaria que fou reconstruhida després d' haver sigut enderrocada. Las vicisituds d' eixa antiga ciutat remontarian, donchs, á las épocas històricas las més llunyanas (2) Illiberis, fou donchs, reconstruhida pels Iberos, molts sigles avans de la era cristiana. Son comers era floreixent, sa població nombrosa. Qui 'ns podria dir los tresors arqueològichs, los palaus, los temples que jauhen

(1) Oppida: Illiberis, magnæ quondam urbis tenuo vestigium. Plin. lib. 3, cap. 5.

(2) Charles Lenterich.—*Les villes mortes du golfe de Lyon*.—Cap. 3, pl. 131.

soterrats sota 'ls camps y vinyas que cubreixen l' emplacament de la ciutat destruhida!... (1).

Lo mateix podém dir de la antiga Emporium. Avay lo llaurador, lo vinyater, la pastora que guarda son remat d' ovellas, trepitxan las çendras, las runas d' abduas grans ciutats mortas y soterradas... Vestigis del passat, reliquias imponents engullidas dins de la eterna nit, mon ànima s' estremeix al contemplarvos Illiberis!... en ta catedral me sembla ohir los cants dels sacerdots que s' enlayran en núvols d' encens de tos altars. En las galerías de ton claustre, á través de sas espléndidas columnas que 'l crepúscul morent envolcalla de misteriosa foscó, veig passar, venerables, absorbits en la pregaria, ilustres y sants bisbes. Llurs ombres vagan postradas sota aquellas voltas de pedra, lluny de la fressa del mon, ab lo fervor extàtic de la oració...

Se feya tart; deixárem ab recansa lo claustre. Retornárem á Perpinyá que era ja nit, guardant de nostra artística excursió inolvidables recorts.

C. BOSCH DE LA TRINCHERÍA.

25 de Novembre de 1893.

(1) Brutails.—Veure lo prólech de sa *Monografia del claustre d' Elna*.

BALADETA DE NADAL

Angelets del cel devallan,
¡quina colla d' angelets!
De fuster hi te botiga
á Nazareth Sant Joseph;
á voliors se n' hi entran
ab infantil aleteig,
las eynas totas li prenen
y se 'n van al bosch de dret,
un fort arbre n' aterrassan
lo més sapat y més ferm
y una volta ajegut, serran
de la soca 'l tros més bell.
Un cop que lo piló tenen
treta la escorsa y ben net,
la volada amunt emprenen
y se l' enduhen al cel.

Allí dalt, á sa arribada
hi van tots los angelets
y á treballarlo s' afanyan
ab angelical anhel.
Lo tronch que 'ls àngels treballan

ab las eynas de Joseph
la forma pren molt esbelta
del més gentil bressolet.
A un cantó, ab las eynas brodan
De María 'l nom tan bell,
y al atre, no menys bonicas
hi ha las lletras de Joseph
y á la espona hi ha las xifras
de lo nom que ha de du 'l nen.
Quan la tasca n' han finida
y 'l bressol está ja llest
cap á la terra lo baixan
los més alats de tots ells.

¿Y quí es eix nen tots preguntan
per los reconets del cel?
—Veníu, uns angels responen,
fins al portal de Betlehem—
Ja hi baixan á voladurías
tots los angelets del cel.
En una estable arrunada
entre María y Joseph
troban sobre secas pallas
y boy tremolant de fret
á un Nen de cara bellíssima
ficat dintre 'l bressolet.
Quan los ángels se 'n adonan
que aquell hermosíssim Nen
es lo Mesías que esperan,
lo bonicoy Jesuset,
¡quín content, quína alegría
y quín suau aléteig!
Los uns ab sas alas blancas
tapan son cos, ert de fret,
los altres ab veus sonoras
li cantan cançons de mel
y los més, pels ayres volan
y se 'n van per tots indrets
anunciant la bona nova

que ha nascut lo Jesuset
y cantant ab cants de festa
y ab armoniosa veu:
«Pau als homes en la terra
y gloria á Deu en lo cel.»

Sols una pena contrista
als feynadors angelets:
—¿qué farém del tronch del arbre
que en lo bosch vam deixá estés?
Jesuset qu' ou la pregunta
los respón ab tendre veu:
—Del tronch que al bosch va quedarne,
m' en guarniréu una Creu.

LLUÍS TINTORÉ y MERCADER.

22 Novembre de 1890.

185/218

QUADRET

Lo sol ab pausa se 'n va á la posta
baixant las ombras fins á la mar,
y las barquetas que hi ha á la costa
surten depressa cap á pescar.

En la que passa devant de totes
los dos hi anárem l' estiu darrer,
quan pujá á Rosas á vendre botas
la que manava lo Destraler.

¿No te 'n recordas d' aquell viatge?
Ja mar endintre, ja costejant,
ab ona quieta y ab suau oratje,
id' arribá' á Rosas trigárem tant!

Pel costat nostre sovint passavan
llenys de las Islas, llahutets costés
y 'ls barcos grossos que s' entornavan
de baixar dogas á Cadaqués.

Y s' extenia demunt de l' ona,
com s' hi extén are, la gran foscó;
y no més véyam, d' estona á estona,
de las farolas la resplandor.

Desde llavoras, la vida mia,
¡qué 'ns plau baixarhi sovint á mar,
tot just s' acaba la llum del dia,
quan las barquetas van á pescar!

F. BARTRINA.

Res/218